

Twórczość i praca Profesora Kazimierza Secomskiego (1910-2002)

Profesor Kazimierz Secomski odegrał istotną rolę w rozwoju gospodarczym i życiu społecznym i naukowym kraju zwłaszcza w drugiej połowie XX wieku. Był uczyonym i nauczycielem akademickim, a jednocześnie działaczem gospodarczym i państwowym, jak również społecznym. Należał do generacji ekonomistów, która działalność zawodową łączyła ze służbą publiczną.

Jako pracownik dydaktyczny i naukowy przeszedł kolejne szczeble uzyskując stopień doktora habilitowanego, profesora zwyczajnego nauk ekonomicznych, członka korespondenta, a następnie członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk, członka Prezydium PAN, w kolejnych kadencjach przewodniczącego Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, wiceprzewodniczącego Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN oraz Komitetu Badań i Prognoz Polska 2000.

W działalności zawodowej w okresie powojennym był dyrektorem departamentu w centralnym organie planowania (Centralny Urząd Planowania, Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego), zastępcą przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, wiceprezesem Rady Ministrów oraz zastępcą przewodniczącego Rady Państwa, a następnie członkiem Rady Państwa. Pełnienie funkcji zastępcy w różnych instytucjach wiązało się z tym, że był tzw. bezpartyjnym fachowcem o dużym poczuciu służby publicznej i odpowiedzialności społecznej. Był współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, członkiem jego Zarządu, przewodniczącym Rady Naukowej PTE, członkiem Komitetu Redakcyjnego „Ekonomisty”.

Problematyka *ubezpieczeń* była pierwszą dziedziną zainteresowań badawczych i działalności dydaktycznej. Po ukończeniu studiów w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie (przemianowanej w 1938 r. na Szkołę Główną Handlową), ze specjalizacją w zakresie ubezpieczeń, rozpoczął działalność praktyczną w PZU. Równocześnie pracował jako asystent w Katedrze Ubezpieczeń WSH u profesora Władysława Strzeleckiego. W 1935 roku ukazuje się pierwsza praca K. Secomskiego pt. *Ubezpieczenie kredytów eksportowych*. Od 1938 r. podejmuje wykłady z teorii ubezpieczeń. Publikuje obszernie skrypty z wykła-

dów. Na podstawie pracy doktorskiej pt. *Zarys teorii ryzyka* uzyskał w SGH tytuł doktora nauk ekonomicznych.

W czasie okupacji przygotował pracę habilitacyjną o systemie ubezpieczeń majątkowych gospodarstw rolnych, której rękopis spłonął w czasie powstania warszawskiego. Prowadził wykłady w ramach tajnego nauczania. Brał udział w działalności podziemnej uczestnicząc w przygotowywaniu koncepcji powojennej odbudowy kraju. Już w tym pierwszym – ubezpieczeniowym – okresie K. Secomski łączy działalność badawczą z aktywnością dydaktyczną, a jednocześnie praktyczno-zawodową.

W pierwszym powojennym okresie K. Secomski kontynuuje pracę zawodową w PZU w Łodzi, prowadzi wykłady w uczelniach łódzkich, w SGH pełniąc równocześnie funkcję prorektora łódzkiego oddziału SGH.

W 1946 roku wraca do Warszawy podejmując obowiązki dyrektora Departamentu Inwestycji w Centralnym Urzędzie Planowania. W 1947 r. przedstawia na Uniwersytecie Warszawskim rozprawę habilitacyjną pt. *Podstawy polityki inwestycyjnej*. W ten sposób ze specjalizacji ubezpieczeniowej, od problematyki majątku trwałego, jego zniszczeń i odbudowy, przechodzi do problematyki inwestycyjnej, w kontekście planów odbudowy gospodarczej kraju. Aktywnie uczestniczy w kształtowaniu nowej szczegółowej dyscypliny naukowej i dydaktycznej ekonomiki inwestycji. Obejmowała ona problematykę planowania i realizacji inwestycji, ich wielkości, struktury i rozmieszczenia, a także efektywności projektów inwestycyjnych. Profesor K. Secomski został kierownikiem Katedry Ekonomiki Inwestycji w Szkole Głównej Planowania i Statystyki (upaństwowiona i przekształcona SGH) w Warszawie, opublikował skrypty w zakresie ekonomiki inwestycji, a także prace traktujące o problematyce efektywności inwestycji.

Problematykę inwestycyjną ujmował w różnych wymiarach: makroekonomicznym na tle proporcji rozwojowych kraju, sektorowym, jak również przestrzennym. Zajmował się praktycznie i teoretycznie problematyką planistyczną w postaci analiz planu trzyletniego i sześcioletniego, wskazując na ich pozytywne i negatywne strony. Zainteresowanie problematyką planowania krótkookresowego (plany inwestycyjne, kwartalne, roczne) oraz wieloletniego (plan trzyletni 1947-49, plan sześcioletni 1950-55) wiodło do nowej problematyki planowania o dłuższym horyzoncie czasowym, a mianowicie planowania perspektywicznego. Problematyce tej poświęcił większą pracę pt. *Podstawy planowania perspektywicznego* (Warszawa 1996 PWE). Problematyka ta wiązała się z zagadnieniami wzrostu gospodarczego, przy czym Profesor Secomski zwracał uwagę nie na maksymalizację, ale racjonalizację tempa wzrostu gospodarczego oraz zrównoważony czasowo i strukturalnie rozwój. Analizuje koncepcję planowania perspektywicznego i jego elementy wyjściowe (zjawiska demograficzne, ekonomiczno-społeczne, współpraca międzynarodowa, postęp techniczny), a także zasadnicze jego elementy gospodarcze, strukturalne, przestrzenne i naukowe. Widać tu znacznie szersze niż tylko inwestycyjne spojrzenie na problematykę rozwoju. Występowało w nim zawsze podkreślanie aktywnej roli polityki gospodarczej i naturalnej w ówczesnych warunkach ustrojowo-sys-

temowych Polski, roli planowania nie tylko krótkookresowego produkcji, ale uwzględniającego w szerszym zakresie również problemy strukturalne, przestrzenne i badawczo-naukowe.

Problematyce rozwoju społeczno-gospodarczego, a nie tylko wzrostu gospodarczego, poświęcone są także dalsze kolejne prace Profesora. Należy zwrócić uwagę na podkreślanie przez niego roli czynników społecznych w procesie rozwoju wbrew panującemu w latach 60. swoistemu ekonomizmowi dostrzegającemu głównie cele produkcyjne, a inwestycje jako zasadniczy czynnik ich osiągnięcia.

Polityka gospodarcza realizowana w Polsce nie wyczerpywała pola zainteresowań Profesora. Świadczą o tym dwie największe Jego prace w tej dziedzinie, a mianowicie *Elementy polityki ekonomicznej* (wydana w 1970 r.) oraz *Polityka społeczno-ekonomiczna. Zarys teorii* (opublikowana w 1976 r.). W pierwszej z tych prac występują pewne elementy względnie trwałe, które nie tracą aktualności z upływem czasu i które odróżniają tę pracę od innych w tej dziedzinie. Można tu zaliczyć między innymi:

- szerokie rozumienie polityki ekonomicznej, nieograniczenie się do problematyki czysto ekonomicznej czy makroekonomicznej
- uwzględnianie problemów społecznych i powiązań polityki gospodarczej z polityką społeczną
- uwzględnianie problematyki przestrzennej, regionalnej (interregionalnej i intraregionalnej)
- widzenie polityki gospodarczej w kontekście problemów rozwojowych, a zwłaszcza różnorodnych czynników rozwoju ekonomicznego (tradycyjnych, nowoczesnych, społecznych, specjalnych, rynkowych), a także modeli i formuł rozwoju
- ujmowanie polityki gospodarczej w kontekście uwarunkowań zewnętrznych, międzynarodowych
- akcentowanie w polityce gospodarczej elementu czasu, przestrzeni i przemian strukturalnych
- próba rozszerzenia założeń modelu wzrostu M. Kaleckiego w kierunku szerszego uwzględniania inwestycji nieprodukcyjnych i pozaprodukcyjnych czynników wzrostu.

W następnych latach Profesor uczynił dalszy krok w badaniach publikując obszerniejszą pracę pt. *Polityka społeczno-ekonomiczna. Zarys teorii*. W pracy tej został zrealizowany kolejny etap w sekwencji, o której pisze we wstępie: *Elementy, zarys teorii, teoria polityki społeczno-ekonomicznej*. W pracy tej zostały dalej rozwinięte i wysunięte niektóre nowe idee, takie jak np:

- silniejsze powiązanie polityki gospodarczej i polityki społecznej wyrażające się m.in. choćby w samym określeniu: polityka społeczno-ekonomiczna
- wysuwanie idei zintegrowanej polityki społeczno-ekonomicznej obejmującej problematykę gospodarczą, przestrzenną i środowiskową oraz społeczną, w tym również politykę ludnościową
- silniejsze akcentowanie nadrzędności celów społecznych wśród różnorodnych celów polityki społeczno-gospodarczej

- szersze uwzględnianie w polityce społeczno-gospodarczej problematyki prognostycznej, a także akcentowanie rosnącej roli problemów globalnych wpływających na politykę gospodarczą poszczególnych krajów
- dostrzeganie problemów światowej polityki i strategii rozwoju.

Na to szerokie spojrzenie na problemy polityki gospodarczej wpływało nie tylko długoletnie doświadczenie pracy w administracji gospodarczej i państwowej, refleksje i intuicja badawcza, ale także własna aktywność w rozwijaniu w Polsce kilku ważnych dziedzin badań.

Pierwszą z tych dziedzin badawczych są szeroko rozumiane *badania przestrzenne*, regionalne, studia nad przestrzennym zagospodarowaniem kraju. Rola Profesora Secomskiego jest tu wybitna. Już w połowie lat 50. prowadził seminarium, które do dziś pozostało w pamięci jego uczestników jako wnoszące nowe antydogmatyczne spojrzenie na problemy rozmieszczenia sił wytwórczych. Zamiast panującego podówczas dogmatu o równomiernym rozmieszczeniu sił wytwórczych Profesor Secomski zaproponował zasadę racjonalnego rozmieszczenia, która otwierała drogę do nowych ujęć i badań. Jego praca pt. *Wstęp do teorii rozmieszczenia sił wytwórczych* (Warszawa 1956 r.) stanowiła jeden z impulsów, które przyczyniły się do rozwoju badań przestrzennych w Polsce począwszy od końca lat 50. Innymi impulsami były inspirowane również przez K. Secomskiego powołanie w 1958 r. Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju i jego długoletnia działalność. W pracach KPZK Profesor K. Secomski odegrał doniosłą rolę jako zastępca przewodniczącego Komitetu, przewodniczący Komisji Lokalizacji Produkcji, a następnie Komisji Teorii Gospodarki Przestrzennej. Wiele badań realizowano i publikowano w kilkudziesięciu tomach „Studiów” i „Biuletynów” KPZK, z inspiracji, pod kierownictwem, a często z Jego przedmowami. W pewnym okresie mówiono o polskiej szkole planowania przestrzennego, cieszącej się zainteresowaniem i uznaniem za granicą. We wspomnieniach wybitnych przedstawicieli tej dziedziny wiedzy i praktyki Profesor Secomski występuje jako postać o wielkim znaczeniu i zasługach.

Problemy przestrzenne, a zwłaszcza przemiany przestrzenne, wymagają z natury rzeczy długiego horyzontu czasowego, podobnie jak planowanie perspektywiczne. Zapewne z tych m.in. inspiracji wynikało rosnące zainteresowanie Profesora problematyką *prognozowania*.

Pod koniec lat 60. zagadnieniami badań nad przyszłością zajął się m.in. Klub Rzymski, organizacja powołana specjalnie w celu prowadzenia studiów w tej dziedzinie. W 1969 r. został powołany Komitet Badań i Prognoz Polska 2000 przy Prezydium PAN, w którym znów jako zastępca przewodniczącego Komitetu i przewodniczący różnych komisji Komitetu występował Profesor Secomski.

Przez przeszło 40 lat był ważną i aktywną postacią w pracach Komitetu Polska 2000 we wszystkich kolejnych jego kadencjach. Profesor Secomski jest Autorem jednej z pierwszych w literaturze polskiej pracy poświęconej prognoście. Przyczynił się również do wydania w języku polskim, poprzedzając przedmowami, kilku ważnych prac w tej dziedzinie, m.in. kolejnych raportów Klu-

bu Rzymskiego o granicach i perspektywach wzrostu gospodarczego świata, a także raportu *O nowy ład międzynarodowy*. Jest również autorem kilku prac w tej dziedzinie. Problemy globalne i ich konsekwencje dla polityki społeczno-gospodarczej występują w coraz szerszym zakresie w pracach Profesora.

Obraz szerokiej i interdyscyplinarnej działalności Profesora Secomskiego nie byłby pełny, gdyby nie uwzględnić Jego roli w badaniach demograficznych. W 1974 r. z Jego inicjatywy powołano do życia Rządową Komisję Ludnościową, której przewodniczył do 1999 r. W wyniku prowadzonych badań co roku ukazywał się raport o sytuacji demograficznej kraju, zawierający również oceny skutków procesów demograficznych dla przyszłego rozwoju, ostatnio wybiegając w przyszłość do 2020 roku.

Wielką zasługą Profesora Secomskiego było doprowadzenie do realizacji dwóch znaczących inicjatyw wydawniczych: wydania dzieł wybitnych polskich ekonomistów: Michała Kaleckiego (VI tomów) i Oskara Langego (VIII tomów).

Spoglądając na działalność naukowo-dydaktyczną Profesora Kazimierza Secomskiego, można dostrzec pewne cechy charakterystyczne, na które warto zwrócić uwagę:

- wymiar czasowy tej działalności, a mianowicie jej długotrwałość wyrażająca się dziesiątkami lat pracy jako nauczyciela akademickiego, członka komitetów naukowych PAN, działacza społecznego
- wymiar merytoryczny działalności badawczej, rozszerzający się w kolejnych okresach: ubezpieczenia, inwestycje, rozmieszczenie sił wytwórczych, polityka gospodarcza, społeczna, naukowo-techniczna, demograficzna, problematyka prognostyczna i globalna, przy czym dziedziny te umiejętnie łączył na zasadzie synergii i interdyscyplinarności
- inspirujący wpływ na podejmowanie i rozwijanie pewnych kierunków badawczych, na skutek prac Profesora i jego oddziaływania na:
  - * badania przestrzenne w latach 50. i 60.
  - * badanie czynników społecznych wzrostu gospodarczego pod koniec lat 60. i na początku lat 70.
  - * badania współzależności demograficzno-ekonomicznych w latach 70.
  - * problemy badań prognostycznych i globalnych na przełomie lat 60. i 70.
- ogromny ilościowy wymiar prac obejmujący setki arkuszy wydawniczych prac książkowych i artykułowych. Bibliografię prac K. Secomskiego za lata 1935-80 można znaleźć w obszernym wydawnictwie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Państwowego Wydawnictwa Ekonomicznego *Problemy planowania i polityki społeczno-gospodarczej. Księga dla uczczenia dorobku naukowego i działalności gospodarczej Kazimierza Secomskiego* (Warszawa 1980 r. s. 535-568). Publikacje K. Secomskiego przygotowane dla Komitetu Prognoz Polska 2000 można znaleźć w wydawnictwie Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk i Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego pt. *Kazimierz Secomski. Nauka, Praca, Działalność – Działalność 90-lecie Urodzin* (Warszawa, listopad 2000 r. s. 106-107).
- znaczny, choć nie zawsze wyraźnie dostrzegany wpływ prac i idei Profesora Secomskiego na sposób ujmowania problemów w różnych dziedzinach.

- Skala i intensywność tego wpływu są dostrzegalne we wspomnieniach zawartych w przytoczonym wyżej wydawnictwie, i zapewne nie tylko w nich.
- tak intensywna i szeroka działalność Profesora nie byłaby możliwa bez wybitnych zdolności, pracowitości i doskonałej organizacji pracy. Był wzorem wytrwałości w stałej wyężonej pracy, dobrze zorganizowanej i wydajnej, wykorzystującej każdą chwilę. Dzięki temu mógł działać jednocześnie pełniąc wiele różnych odpowiedzialnych funkcji. Był człowiekiem wielkiej skromności, życzliwości i gotowości do użytecznej rady i pomocy. Jego doskonała forma fizyczna i intelektualna umożliwiała efektywną działalność, jaką prowadził przez tak wiele lat.

Zbigniew Zajda